

DISİPLİN HUKUKU ve YAPTIRIM STRATEJİSİ

“Kusursuz suç ve ceza olmaz!”

Toplu olarak birlikte yaşama zorunluluğundan dolayı belirli bir düzenin sağlanması gerekir.

Bu düzen bozulursa kargaşa veya uygunsuz toplum düzeni baş gösterebilir.

Böyle olunca da kamu otoritesi kişilere yaptırım uygular.

Sporda, yasak davranışlar karşısında, uluslararası kural ve uygulamaların da esas alındığı disiplin kuralları uygulanır.

Uygulayıcıların doğru öngörüler oluşturması çok önemlidir.

Yöneticiler olası kualsız davranışların hangi durumlarda ortaya çıkabileceğini bilmelidir.

DİSİPLİN HUKUKU ve YAPTIRIM STRATEJİSİ

Suç Nedir?

Hakaret

Yargılama

Yaptırım Hukuku ve Stratejisi

Yaptırımlar ve Uygulamaları

Yaptırımlarda Uygulanacak Sıra

IA&IO Tahsin AKTAR

Giriş

Disiplin hukuku, çok farklı ve geniş bir uygulama alanına sahiptir. Disiplin hukuku bazı yönleriyle ceza hukukuna benzerlik gösterir. Kendine has özellikleri bakımından farklılıklar da gösterir. Disiplin soruşturması, usulü, savunma hakkı, disiplin yaptırımlarının yargı denetimine tabi olması son derece önemlidir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde disiplin, Fransızcadan alınmış (discipline) olup; *“Bir topluluğun yasalarına ve düzenle ilgili yazılı veya yazısız kurallarına titizlik ve özenle uyulması durumu, sıkı düzen, zapturapt”*, bireylerin içinde yaşadıkları topluluğun genel düşünce ve davranışlarına uymalarını sağlamak amacıyla alınan önlemlerin bütünü olarak tanımlanmıştır.

Hukuk, kapsam ve yaptırım anlayışı

İnsanoğlu için, var oluşundan bu yana toplu olarak yaşama zorunluluğundan dolayı belirli bir düzenin sağlanmasının gerektiği bilinir. Ceza hukuku, sosyal düzeni bozmaya yönelik eylemleri suç olarak nitelendirir. Genel olarak suç sayılmayan bazı davranışlar da vardır. Bu davranışlara da ceza hukukundaki gibi bir yaptırım uygulanır. Ancak bu yaptırım kişi hukuku bakımından genel anlamda yaptırım sonuçlarını doğurmaz. Bu tür yaptırımları gerektiren hukuka aykırı eylemler de suçtur. Buna *‘Disiplin Suçu’* diyebiliriz. Disiplin suçu, hizmetin düzenini bozan eylemler bütünüdür. Belirlenmiş görevlere ve yasalara uygun davranışı sağlamaya yönelik olarak yaptırım uygulanır.

Yaptırım, bireyin, uyması gereken kurallara ve yükümlülöklere aykırı davranması durumunda ortaya çıkan hukuki sonuçtur. *‘Yaptırım’*, bir suç oluşmuşsa bunun karşılığı olarak uygulanır. Satranç oyun ve yarışma kurallarında yasak sayılmış davranış veya eylemler, yine kurallarla tanımlanmış yaptırımlarla giderilir. Bu kuralları hakemler işletir. Hakem, olası kuralsız tutum ve davranışların hangi durumlarda ortaya çıkabileceğini bilmelidir.

Hakemin oyunu bitirmek yerine devam ettirmeye yönelik bir duyguyla davranması, kurala dayalı anlayışının bir mantığıdır. İşte bu, oluşturulan *‘stratejidir’*. Benimsenen bu davranışa ulaşmak için uygulanabilecek geçerli tüm yöntemlerin bir arada kullanılması gerekecektir.

Suç Nedir?

'Suç' sözcüğü üzerine yapılmış tanımlara bakılacak olursa, güncel kullanım ve hukuk terimi olarak ele alınmış yaklaşımlarda hep 'yasaklanmış davranış' olarak tanımlandığını açık biçimde görmek olanaklıdır.

Kavramlar

TDK Güncel Türkçe Sözlük, suç kavramını 'törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış' olarak ele alır. Hukuk penceresinde de 'toplumsal düzenin devamı açısından korunması gereken hukuki değerlerin ihlâli niteliğini taşıyan, haksızlık oluşturan ve yasalara aykırı insan davranışı' biçiminde suçu anlatan bir tanıma rastlamak olanaklıdır.

Bir eylem 'suç' olarak kabul edilmişse, bu eylemi gerçekleştirdiği kesin olarak saptanan kişiye de 'suçlu' (fail) denilmektedir. Bir kişinin dayandırılan bir suçu işleyip işlemediğine ilişkin yapılacak inceleme sonucuna göre, kesin olarak saptanıncaya kadar baştan 'suçlu' olarak nitelenmesi anayasal güvence altında bulunan 'lekelenmeme hakkının ihlâli' olarak kabul edilmektedir. Ceza ve disiplin hukuku açısından asıl olan kişilerin suçsuz olduğu ilkesidir. 'Masumiyet karinesi' olarak nitelenen bu durum, 'herkes aksi sâbit oluncaya kadar suçsuzdur' şeklinde anlatılır.

Kendisine karşı suç işlenen kişi 'suçtan zarar gören kişi' (mağdur) olarak tanımlanır.

Suçun unsurları

Bir kişiye söyleminden ya da yaptığı eylemden dolayı suçlu diyebilmek hiç de kolay değildir. Söylemin ya da eylemin hukuk penceresinde suç kapsamında olması gerekecektir. Ceza yasalarında veya disiplin talimatlarında açıkça suç olarak tanımlanmamış, herhangi bir yaptırım öngörülmemiş bir söz veya davranış durumunda suç olgusunun varlığından söz edilemeyecektir.

Bir eylemin, yaptırım uygulanacak bir suç oluşturması için belli unsurları taşıyor olması gerekir. 'Maddi Unsur', 'Manevi Unsur', 'Hukuka Aykırılık Unsuru' temel unsurlar olarak belirlenmiştir. Somut olayda bu unsurların hepsi birden yoksa ortada sav konusu olan söz veya eylem için bir suçtan söz edilemeyecektir.

Eylemsiz suç olmaz

Maddi unsur: Eylem, sonuç ve eylemle sonuç arasındaki nedensellik bağıdır. Eylem, her suçta bulunması gereken zorunlu bir unsurdur. Eylemsiz suç olmaz. Suçun oluşabilmesi için eylemin gerçekleşmesi gerekir. Kişinin düşüncesi eyleme dönüşmediği sürece de suç oluşmayacaktır. Eylem gerçekleştiğinde ortaya çıkacak 'sonuç', durumda veya ortamda bir değişiklik yaratmalıdır. Olası değişiklik yasal tanımda yer alan sonucun gerçekleşmesiyle tamamlanır.

Eylemin, davranışın gerçekleşmesiyle suç tamamlanacaktır. **Hiç kimse, kendi eyleminin neden olmadığı bir sonuçtan dolayı sorumlu tutulamaz.** Bir sonuçtan dolayı sorumlu tutulabilmenin temelini, eylem ile sonuç arasındaki neden-sonuç ilişkisini anlatan 'nedensellik bağı' oluşturur. Sonucun gerçekleşmesi durumunda nedensellik bağı aranırken, salt eylemin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan suçlarda bu bağı aranmayacaktır.

Manevi unsur: Yürürlükteki kurallara aykırı olarak yapılan davranışın ya da eylemin, anlama ve isteme yeteneğine sahip olan bir kimse tarafından bilerek ve isteyerek yapılmasıdır. Kişinin kastı yoksa manevi unsur yokluğu nedeniyle kişinin eylemi yaptırım gerektirmeyebilecektir.

Suçun manevi unsuru denildiği zaman, eylemin kasten veya dikkatsizlik, acemilik, önlem alınmamış olunması nedeniyle işlenmiş olması olarak anlaşılmalıdır. Kasıt dışındaki bir eylemle oluşan suçlarda, suçlu eylemi bilerek-isteyerek yapmış ancak ortaya çıkacak sonucu kestirememiş, istememiştir.

Hukuka aykırılık: Gerçekleştirilen eylemin kurulu hukuk düzeniyle çatışma halinde bulunması durumudur. Gerçekleştirilen eylem hukuk düzeniyle uyumsuzluk içindeyse hukuka aykırılık unsuru tamamlanır.

Suçun unsurlarının oluşmaması ya da suçun o kişi tarafından işlenmediğinin saptanması üzerine, ceza hukuku yönünden bir yaptırım uygulanmaması durumunda, bu karar disiplin soruşturması açısından da bağlayıcı olacaktır.

Suçun konusu

Suçun sonucu ve nedensellik bağı gibi suçun objektif yapısına etkili bir kavramdır. Suçun 'maddi konusu' suç oluşturan eylemin üzerinde işlendiği kişidir. Suçun 'hukuki konusu' yasa ve kurallarla korunan ve suçun bozduğu, zarara uğrattığı hak veya yararı anlatır.

Kaynak: 'Ceza Hukukunun Temel Kavramları' Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Hakaret

Hakaret suçu ve uygulanan yaptırımlar

'Hakaret nedir?' sorusunu anlayabilmek ve üzerinde düşünce üretebilmek için bir kısım sorular daha üretmek gerekecektir. Hakaret suç mudur? Suç kapsamındaysa ne tür yaptırımlar uygulanır? Bunlara benzer soruları çoğaltmak da olanaklıdır.

Hakaret, kişinin 'onuruna' karşı işlenmiş bir suçtur. Suçun konusu kişilerin onuru ve saygınlığıdır. Bu kavramlar aynı zamanda, suçla korunmak istenen hukuki değeri de anlatır. Hakaret eylemine yaptırım uygulanmasıyla hukuki değer korunur. Korunan bu değer kişilerin onuruyla toplum içindeki saygınlığıdır. Hakaret suçunu oluşturan davranış, söylem ve eylemlerin çokluğu nedeniyle bir sayma, sıralama da yapılamayacaktır.

Hakaret suçunun ortaya çıkması için suçlunun, suçtan zarar görene 'somut bir eylem veya olgu dayandırmasıyla' (madde-i mahsusa tayin ve isnadı) onuruna ve saygınlığına saldırması gerekir. Böylesi oluşacak her türlü eylem hakaret suçunu oluşturabilir. Olgunun ve eylemin somut olması gerektiği en önce görülmesi gereken unsurdur.

Hakaret suçunun diğer bir yanı da 'sövmek' eylemidir. Sövmek suçunda suçlu, herhangi bir olayla ilişkilendirmeden, soyut yakıştırmalarla suçtan zarar görenin onur ve saygınlığına saldırıda bulunur.

Önemli olan, suçlunun dayandırdığı olgu ya da eylemin suçtan zarar göreni incitmeye uygun olmasıdır. Yargılamada dayandırılan olgunun ya da eylemin toplumun büyük bir bölümü tarafından onur ve saygınlığını incitebilecek nitelikte olup olmadığı görülecektir. Öne sürülen suçtan zarar görenin gerçekten bu duyguyu yaşayıp yaşamadığının görülmesi değildir. Olgu ya da eylemin toplumda geçerli örf ve adet kuralları çerçevesinde bu sonucu doğuracak nitelikte olması yeterlidir.

Gerçekleşme biçimi

Hakareten zarar gördüğünü öne süren kişinin bu davranışı algılayabilmesi için temelde hakaretin yüzüne karşı yapılıyor olması gerekir. Ancak bu zorunluluk değildir. Suçluyla aynı ortamda bulunulması gerekmez. Sesli, yazılı veya görüntülü bir iletiyle bu suçun işlenmesi durumunda da kişinin yüzüne karşı yapılmış olarak kabul edilir.

Hakaret suçu günümüzde en çok sosyal medya iletişim araçlarıyla (e-posta, whatsapp, facebook, messenger, twitter...) işlenmektedir. Bu yollarla kişilerin hedef alınarak hakaret edilmesi bu suçu oluşturur. Başka birinden gelen hakaret içerikli bir ileti, suçtan zarar

görene gönderildiğinde de hakaret suçu oluşur. Bu nedenle suçun hakareten zarar görenle yüz yüze veya ardından (gıyabında) gerçekleşmesinin bir önemi yoktur.

Yaptırım

Hakaret olgusu, Türkiye Satranç Federasyonunun Disiplin Talimatı kapsamında ele alındığında, kimlere karşı bu suçun işlenebileceğini

anlayabiliriz. Federasyonun çalışanları, görevlileri, atama veya seçilme yoluyla işbaşında bulunan yöneticileri kamu görevi yerine getirmektedir. Bu yönüyle bir ayrıma gitmek gerekirse; federasyonun sayılan kamu görevini yerine getiren örgüt üyelerine; etkinliklerde görev verilen hakem, gözlemci ve temsilcilere; sporcular veya spor kulübü yöneticilerine olmak üzere üç ayrı grupta, bugün geçerli olan '*yarışmalardan men veya hak mahrumiyeti*' yaptırımını öngörülmüştür. Bu yaptırım genel olarak 2 aydan 1 yıla kadar sürede uygulanabilmektedir.

Kaynak: 'Hakaret' Mine Arısoy / Yargıtay Tetkik Yargıcı, TBB Dergisi, Sayı 72

Yargılama

Temel hareket noktamız satranç sporu olunca, kimler bu kapsamda disiplin hukukuyla karşı karşıyadır? Kulüpler, satranç sporcuları, hakemler, antrenörler, yöneticilerle satranç sporunda görevli diğer kişiler, federasyonun kurullarının her düzeydeki üyeleri disiplin hukukuna tabidir. Sayılan bu tüzel ve özel kişiler, spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylemleri karşısında yargılanır.

Kamu otoritesi açısından disiplin yaptırımlarının amaçları birden fazladır. Danıştay bir kararında bunu “*Disiplin yaptırımlarının amacı kamu hizmetlerinde sürekli, düzenli ve güvenli yürütülmesini gerçekleştirmek olduğu kadar devletin saygınlığını korumaktır.*” şeklinde ele almıştır. Disiplin hukuku kapsamında, yasak davranışlarla uygulanacak yaptırımlar bir belge olarak yayınlanır.

Spor alanında uygulanacak disiplin yaptırımlarının da bir amacı vardır. Sporda, yasak davranışlar karşısında, uluslararası kural ve uygulamaların da esas alındığı disiplin kuralları uygulanır. Disiplin yaptırımları, spor ahlakına sahip sağlıklı nesillerin yetişmesine yardımcı olmak adına ele alınır. Ayrıca spor kuruluşunun saygınlığını korumaya yönelik olarak da disiplin yaptırımı uygulanabilecektir.

Ceza ve Disiplin Hukukuna göre yargılanma

Hukuka aykırı bir eylem ya da davranışa birden fazla yaptırım uygulanmaması yargılamada temel ilkedir. Ama ceza hukukuna ait bir yargılamayı gerektiren eylemin spor ahlakına göre aykırı olması durumunda disiplin hukukuna göre de yargılama yapılması gerekebilir. Ceza hukukuna göre yaptırım uygulanacak olması veya olmaması durumu, ayrıca disiplin hukukuna göre de yargılama yapılarak yaptırım uygulanmasına engel değildir.

Disiplin Kurulunun görevleri ve kapsamı

Satranç sporunda yer alan bileşenlerin ulusal ve uluslararası satranç etkinliklerindeki disiplin suçu oluşturan eylemlerine ilişkin yaptırımları belirleyen, disiplin işlemleri ve disiplin

kurulunun çalışma usul ve esaslarını düzenleyen Federasyonun bir '*Disiplin Talimatı*' vardır. Kapsam olarak ulusal ve uluslararası satranç etkinlikleri esas alınır. Yerel, ulusal, uluslararası yarışmalar, her türlü eğitim kampları, eğitim kursları, seminerler, toplantılar ve çalıştay benzeri katılımlar **federasyon etkinliği olarak bu kapsam içinde tanımlanır**. Bu kapsamla yürürlükte olan disiplin talimatında, satranç sporunda yer alan bileşenlerin '**spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylemleri**' Disiplin Kurulunun görev alanındadır. Bu bağlamda kurula yargılama yapma yetkisi doğar. Sevk yetkilisinin yazılı istemiyle yargılama yapılır. Yargılanma için kurula sevk etme yetkisinin kime ait olduğu talimatta belirtilmiştir. Bu görevin '*3289 sayılı Gençlik ve Spor Hizmetleri Yasası*' kapsamında verildiğini ayrıca belirtmekte yarar vardır.

Üzerinde sıkça tartışılan konu, sosyal medya aracılığıyla yapılan paylaşımlarda ortaya çıkan suçlar kapsamındadır. Talimatta yer verilen kapsam ve kurulun görevleri sayılırken '*federasyonun etkinlik programında yer alan etkinlikler*' ele alınarak atılan suçta karşı itiraz edilmektedir. Üzerine bir suç atılan kişinin "*Ben o etkinlikte yer almadım.*" söylemi temel itiraz gerekçesi olarak ileri sürülür. Hâlbuki atılı suçun gerçekleşmesi için suçlunun o etkinlikte yer almasının gerekmediği çok açıktır.

Bir sporcu (o sezon lisansının vizeli olması gerekmiyor) kendisinden çok uzakta bir yerde yapılan eğitim kursu üzerine sosyal medya üzerinden görüşlerini yansıtabilir. Bu paylaşımında hakaret içerikli söylemler bulunması durumunda sevk yetkilisi bunun bir suç olduğuna hükmedebilir. Böylece kurula yargılama yetkisi doğar. Hakaretin unsurları somut biçimde ortaya çıkmışsa yaptırım uygulanır. Görüleceği gibi sporcunun o eğitim kursunda yer alması gerekmemektedir.

Federasyonda kamu görevini yerine getirenlerle diğer bileşenleri, federasyon etkinlik programında yer almasa da, başka bir kurumun spor ya da bu içeriğe sığan bir etkinliğinde (doping, sponsorluk ve benzeri konulardaki toplantılar, kamu yönetiminin düzenlediği her türlü toplantılar...) yer alabilir. Bu etkinlikte '*görevli*' olduklarından, talimat kapsamında suç oluşturacak bir eylemde bulunmaları durumunda disiplin yargılaması kapsamı içinde değerlendirilirler. Aynı biçimde bu etkinlikte yer alanlara karşı sosyal medya üzerinden yapılacak suç unsuru oluşturacak paylaşımlar da kapsam içerisindedir.

Özne kim?

Disiplin Talimatının kapsamında yer verilen, suç oluşturan eylemlere karşı özne durumunda olan kişilerden ayrı olarak (kulüpler, satranç sporcuları, hakemler, antrenörler, yöneticilerle satranç sporunda görevli diğer kişiler) başka kişi veya kuruluşların suç oluşturacak eylemleri karşısında kurulun yargılama görevinin olmadığını belirlemekte yarar vardır.

Kurul, kendisine doğrudan ulaşan bir şikâyeti görev sayarak, bir disiplin soruşturmasına karar vererek yargılama yapamaz.

Sevk işlemi

Yazılı düzenlemeye göre, eylem spor ahlakına ve disiplinine göre aykırı olarak suç sayılıyorsa, sevk yetkilisinin yazılı istemiyle Disiplin Kurulu tarafından yargılama yapılır. Suç sayılan eylemi yargılama için kurula sevk etme yetkisinin kime ait olduğu talimatta belirtilmiştir. Kurul, kendisine doğrudan ulaşan bir şikâyeti veya bir olayı doğrudan görev sayarak, bir disiplin soruşturmasına karar vererek yargılama yapamaz. Kurula sunulan hazırlık dosyasında; eylemin özeti, gerçekleştiği tarih, etkinliğin türü, yaptırım uygulanmak üzere sevk edilen kişi veya kuruluşun kimlikleri, gerekçeler, tanıklar, belge ve diğer bilgiler yer alır.

Genellikle hakem uygulamaları ve oyuncu davranışları sonrasında ortaya çıkabilen olumsuz durumlar yargılamaya konu olabilmektedir.

Hakem ve gözlemci raporlarıyla sevk istemi dile getirilebildiği gibi, üçüncü kişilerin de şikâyet ve ihbarları yoluyla da disiplin yargılaması için sevk yapılabilmektedir.

Hakemler disiplin hukuku karşısında ayrıcalıklıdır. Hakemlerin **yaptıkları görevden dolayı** tutum ve eylemleriyle ilgili disiplin soruşturmasına konu olacak davranışları, öncelikle, hakemlerin üst kurulu tarafından incelenir. Kurul yaptığı incelemenin sonunda yargılamayı yerinde görüyorsa sevk yetkilisine durumu rapor eder. Sevk yetkilisi bu rapor doğrultusunda sevk işlemini gerçekleştirir. Aksi olsaydı, her durumda, her süreçte hakemler için yapılan onlarca şikâyet karşısında yerinde olmayan gerekçelerle yargılanmaları gerekirdi. Düzenlemenin böyle olması hakemlik kurumunu korumaya yöneliktir.

Soruşturma, ifade ve savunma

Yargılama makamı olan Disiplin Kurulu açılan soruşturma kapsamında ilgililerden konuyla ilgili olarak neyle suçlandıklarını bildirerek, hazırlık soruşturma dosyasını da göndererek ifadelerini ister. Sonrasında da neyle yargılandıklarıyla uygulanacak

yaptırımını bildirerek savunmaları istenir. Yargılanması istenenlerin yaşının buna uygun olması, yaptırım karşısında sorumluluğunun olması gerekir. Aksi durumda bir soruşturma başlatılamaz.

İlgililer, hazırlık dosyasında neyle suçlanmışlarsa yargılama o kapsamda yapılır. Kurul, hazırlık dosyasındaki atılı suçun kapsamı dışına çıkamaz. Suç sayılan eylemin karşılığı olan niteliği değiştiremez. Ancak suç ile zanlıya dayandırılan niteliğin uyumsuz olması durumunda bu bir kararla sevk yetkilisine bildirilir.

Disiplin Kurulu, ifadeler ve savunmalarda ortaya çıkan, varsa zanlı sayılabilecek yeni kişileri doğrudan soruşturmaya katamaz. Kişiyle ilgili olarak sevk yetkilisine suç duyurusunda bulunulur.

İfade ve savunmalarda yeni tanıklar ortaya çıkmışsa Kurul bunu değerlendirebilir. Bunların yanında, ifade ve savunmalarda suç sayılabilecek yeni bir eylemin ortaya çıkması durumunda, Kurul bu eylem için doğrudan soruşturma başlatamaz. Kurul bu durum karşısında sevk yetkilisine ve gerekiyorsa Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunur.

İfade ve savunmalarda yer verilen, atılı suçla ilgili konunun dışında verilen bilgiler, söz konusu olayla ilgili olmayan farklı zamanlardaki olaylara ilişkin görüşler, bunlara ait belgeler oluşacak kararda dikkate alınmaz. Bu durum gerekçeli kararda belirtilir.

Hazırlık dosyasıyla zanlı ve tanıkların ifade ve savunmalarında dile getirilenler, sunulan belgelerin ve delillerin '*usulüne uygun olarak elde edilmiş*' olması gerekecektir. Böyle elde edilmemiş belge ve deliller dikkate alınmaz.

Kararlar

- Zanlı yargılama sonunda suçlu görülebilir. Bu durumda atılı suç kapsamında yaptırım

uygulanmasına karar verilir. Aynı kapsamda, gerekiyorsa, Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda da bulunulur.

- Yargılama sonunda zanlı beraat edebilir. Beraat ile sonuçlanan konuda bir yaptırım da uygulanmaz.
- ‘Şüpheden sanık yararlanır’ ilkesi uyarınca, delil yetersizliği nedeniyle zanlının atılı suçu işlediği yönünde bir kanı oluşmayabilir. Böylesi durumda da bir yaptırım uygulanmaz.
- Atılı suçun unsurları oluşmamışsa, bu durumda da bir yaptırım uygulanmaz.

(Bu iki kararın bir berat kararı olmadığına dikkat edilmelidir.)

Bir yaptırım öngörülümüşse; temelde, ilkesel olarak, karar yaptırımın alt sınırından verilir. Ancak ağırlaştırıcı nedenler gözetilirse, yaptırımın üst sınırına yaklaşan veya doğrudan üst sınırdan bir karar verilebilecektir.

Yazılı kurallara ve usullere göre uygulanacak yaptırıma ilişkin verilen kararlara itiraz etmek olanaklıdır.

Suçların niteliği ve yaptırımlar

Yapmak zorunda olduğu işlemi kayıtsız kalarak yerine getirmemek, kişi veya kurullara, yerine getirdikleri görevlerinden dolayı çirkin ifadeler kullanmak suç olarak tanımlanmıştır. Bunlar ‘kasıtsız suç’ olarak adlandırılır. Karşılığında ‘uyarı’ yaptırımı uygulanır.

Centilmenlik dışı hareketlerle talimatlara kasten aykırı davranmak suç olarak nitelendirilir.

Yazılı, sözlü veya yayın yoluyla görevlilere yaptığı görevden dolayı veya görevi sırasında ‘hakaret etmek’ suçtur.

Görevlerini yerine getirenlere fiziksel olarak zarar vermek, saldırıda bulunmak da suçtur.

Bilerek gerçek olmayan lisans kullanmak, gerçek olmayan evrak düzenlemek ‘sahtecilik’ suçudur.

Suçlu görülerek yaptırım uygulandığı sürede etkinliklerde yer almak da suçtur.

İzinsiz olarak yarışma düzenlemek ve bu yarışmayı yönetmek de suç olarak kabul

edilmiştir.

Yurt içinde veya dışında, ulusa, ülkeye veya başka bir ulusa onur kırıcı harekette bulunmak suçtur.

Etkinliklerin başlamasına engel olmak, hileli ve danişıklı biçimde yarışmak, çıkar sağlamak, çıkar sağlayarak etkinlikleri yönetmek, gerçeğe aykırı rapor düzenlemek, görevi ihmal etmek, suça teşvik etmek eylemleri suç kapsamındadır. Sıralanan suçlar karşısında, değişen sürelerde 'yarışmalardan men' ve 'hak mahrumiyeti' yaptırımını uygulanır.

Hile ve Doping ağır suçlardır

İki önemli suç sayılacak eylem vardır ki hem suçun niteliği hem de uygulanacak yaptırım bakımından çok önemlidir: 'Hile' ve 'Doping'. Bu iki eylem için de değişen sürelerde 'yarışmalardan men' ve 'hak mahrumiyeti' yaptırımları uygulanır.

Bu yaptırımların yanında kişi veya kuruluşlar için farklı uygulamalar da geliştirilmiştir.

- Hileye karşı ihlali gerçekleştiren oyuncunun oynadığı tüm maçları, hakem kararıyla kaybettiği, rakiplerinin kazandığı kabul edilir.
- Takım veya bireysel sıralamadaki puan hesapları yeni duruma göre yapılır.
- Takım veya oyuncu sıralamadan çıkarılır,
- Takımın veya oyuncunun elde ettiği her tür unvan veya norm geçersiz sayılır.
- Varsa kazanılan her türlü ödüller geri alınır.

Doping suçları ve uygulanacak yaptırımlar konusunda, Türkiye Milli Olimpiyat Komitesi 'Türkiye Doping Mücadele Talimatı' hükümlerine göre yaptırım uygulanır.

Talimatlara kasten aykırı davranan kulüplere ayrıca 'para ödeme' yaptırımı da uygulanır.

Hile yaptığı için yarışmalardan men ve hak mahrumiyeti yaptırımı uygulanan kulüpler 'küme düşürülür.'

Takım satranç etkinliklerine katılan kulüpler, yarışma yönergelerinde belirtilen koşullara aykırı davranışları durumunda, oynadığı maçın masa sayısı kadar sıfır puan verilerek 'hükmen yenik' sayılır.

Yaptırım Hukuku ve Stratejisi

Satranç Oyun ve Yarışma Kuralları Yönünden

Bu başlık altında ele alınan esas konu yaptırımlardır. Yaptırım ve uygulamanın hukuk penceresinden görünüşüyle uygulamada güdülecek temel amaç inceleme konusudur.

Yaptırım, bireyin, uyması gereken kurallara ve yükümlülöklere aykırı davranması durumunda ortaya çıkan hukuki sonuçtur. Yaptırım neden uygulanır? Öncelikle, kurallara uyulmama sonucu haksızlığa uğrayan kişinin düşkünlüğünü gidermeye yönelik olarak yaptırım uygulanır. İkinci olarak da, kurallara uymayarak bu haksızlığı gerçekleştiren kişinin de oluşturulan hukukun belirlediği yönde bir etkiye bulunmasını sağlamak üzere uygulanır.

Yaptırım, güvenlik önlemi, yasak ve tam kuralsızlık

'Yaptırım', bir suç oluşmuşsa bunun karşılığı olarak uygulanır. Yaptırımlar doğrudan uygulanabildiği gibi 'güvenlik önlemi' anlamında, yaptırım yerine geçecek başka önlemler de uygulanabilir. Yaptırımlar ve bunun yerine geçebilecek güvenlik önlemleri, ancak yazılı belgelerle oluşturulmuş kurullarla konulur.

Kurullar içerisinde açıkça suç olduğu belirtilmemiş bir eylem için hiç kimseye bir yaptırım uygulanamaz. Bundan ayrı, yaptırım uygulamaya yetkilendirilmiş kişiler kurullarda yazılı hükümlerin dışında bir yaptırıma da hükmedemez.

Satranç oyun kurullarıyla yarışma kurullarını incelediğimizde temel yaptırımlarla bunların yerine geçecek güvenlik önlemlerini görmek olanaklıdır. Kurulların içinde, açıkça 'yasak' olduğu belirtilen davranışlar veya eylemlerle 'tam kuralsızlık' olan durumlar vardır.

Yasak sayılmış davranış veya eylemler, kurullarla tanımlanmış yaptırımlarla giderilir. Geçersiz hamle için rakibin süresine 2 dakika zaman eklenmesi bu duruma verilecek bir örnektir. Kural maddelerinin pek çoğunun "Bu hareket yasaklanmıştır." denildiği bilinir. Ama ardından yazılı bir yaptırıma da yer verilmez. Yaptırım uygulayacak hakemlerin kurullarla belirlenmiş başka önlemleri uygulaması beklenir.

Tam kuralsızlık kavramı ağır ve açık bir biçimde kurallara aykırı olan ve aslında yok hükmünde olması gereken, iptal edilmesi zorunlu olan durum ve eylemlerdir. Oyuna yanlış dizilmiş taşlarla, 'başlangıç konumuna aykırı' olarak başlanması tam kuralsızlık durumu için belirgin bir örnektir.

Yaptırım stratejisinden ne anlıyoruz?

Hakemlerin doğru öngörüler oluşturması çok önemlidir. Oluşturulan bu öngörü sayesinde yarışmanın sürecini, geleceğini yönlendirebilmesi olanaklıdır. Bu yolda yaşanmış bir başarıyı öne alarak aynen uygulamak yerine farklılığı yaratmak önemli olacaktır. Hakem, olası kuralsız tutum ve davranışların hangi durumlarda ortaya çıkabileceğini bilmelidir. Hakemin bu alanda bir politika oluşturması beklenen sonuçtur. Oluşturulan politikaya destek verecek önlemler sıralanmalıdır.

- Hakemden beklenen varlığını hissettirmeden ama gerektiğinde hemen orada var olabilmesidir.
- Oyunu kesintiye uğratmadan, olası en son aşamada oyuna karışarak el atması beklenen davranıştır.
- Hakemin, oyunun devamı için, sabır ve dinginlik içinde olması beklenir.
- Hakem, uygulamalarında, oyunu bitirmek yerine devam ettirecek duyguya sahip olmalıdır. Böyle hareket etmeli, yorum ve uygulamalarında bu ilkeyi gözetmelidir.

Kurallar incelendiğinde görülecektir ki, birçok yerde "Hakem başka bir karar vermedikçe." denilir. İşte bu ayrıntı, hakemin oyunu bitirmek yerine devam ettirmeye yönelik duygusunun kurala yansımalarının mantığıdır.

Benimsenen bu amaçlara ulaşmak için uygulanabilecek geçerli tüm yöntemlerin bir arada kullanılması gerekecektir. İşte, oluşturulan 'strateji' bu yolda değerlendirilecektir.

İlkeler

Çok önemli bir ilkenin, oyuncular, antrenörler, hakemler ve yarışmalarda yer alan diğer bileşenler tarafından sıkıca bilinmesinde yarar vardır. Hakemler sadece kuralların emrettiği görevleri yapar. Hakemler, yarışma boyutu oluşturulduğunda, satranç taşları ve oyuncular var olduğu için gereklidir. Hakemler, salonda yerlerini alırken yaptırım uygulamak için orada olmadıklarını çok iyi bilmelidir.

Yaptırımın belirlenmesi

Ortada kurallarda yasak olduğu belirlenmiş somut bir durum varsa, bunu suç saymak

doğru yaklaşımdır. Hakem, yaptırım uygulamaya karar verirken, ortaya çıkan somut durum karşısında řu ilkeleri aramalıdır:

- Suçun işleniş biçimi.
- Suçun işlenmesinde kullanılan araçlar.
- Suçun işlendiği zaman ve yer.
- Suçun konusunun önemi ve değeri.
- Oluşan zararın veya tehlikenin ağırlığı.
- Olayda kasıtlı veya kasıtsız davranışın ağırlığı.
- Suçlunun davranışıyla güttüğü amaç.

Hakemler, kurallarla adı konularak belirlenmiş yaptırımları daha az veya daha yoğun güçte uygulayamaz!

Hakem, anlayışı ve sezilerine dayanarak belirlenmiş bu ilkeler işiğında, işlenen suç için kurallarda öngörülen yaptırımın alt ve st sınırını belirleyecektir. Ama unutulmamalıdır ki, hiçbir hakem kurallarla adı konularak belirlenmiş yaptırımları daha az veya daha yoğun güçte uygulama yetkisine sahip değildir.

Uygulanacak yaptırım için üç önemli tutumun geçerliğini de aramak gerekir.

- **'Yerindelik'**, uygulanacak yaptırım için verilen kararın doğruluğunu anlatır.
- **'Orantılı g'**, suç ile yaptırımın *'muvazi'*, anlaşılır bir dille, dengeli, paralel olması gerektiğini ortaya koyar.
- **'Yeterlik'**, uygulanan yaptırımın, ilk, tek ve son uygulama olup olmadığını yansıtır. Davranış spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylemler kapsamında mıdır?

Suçlunun ayrıca disiplin hukuku yönünden de yargılanması gerekecek midir? Yoksa uygulanan yaptırım yeterli midir?

Bu tutumlar aranmadan bir yaptırıma hükmedilerek uygulanması sakıncalı olacaktır.

Yaptığı hamleyi tek tek kaydetmeyi unutan, kaydetmede geciken oyuncuya yaptırım uygulanabilir. Buna hükmedilmesi durumunda **'karar yerindedir'** diyebiliriz. Ancak, doğrudan o oyunu kayıp sayan bir yaptırım uygulandığında suç ile yaptırım ilişkisinde **'orantılı güç'** yoktur diyebiliriz. Yasaklı eylemle uygulanacak yaptırımın orantısız olması durumunda gereksiz tartışmalar ve itirazlar oluşacaktır ki, sonrasında, belki de uygulayacak başka yaptırımlar aranacaktır. Öyleyse, benzer durumda, doğrudan yaptırım uygulamak yerine hakemin bir güvenlik önlemi olarak orantılı güç oluşturması en doğru yaklaşım olacaktır.

Spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylemleri nedeniyle bir oyuncu yarışmadan doğrudan çıkarılırsa, eylemin ayrıca bir disiplin suçu oluşturup oluşturmadığına karar vermek gerekecektir. Eğer böyleyse uygulanan yaptırım **'yeterli'** olmayabilir. Disiplin hukuku ele alınarak da yargılanması istendiğinde yeterlik yönünden gelişen tutum da yerine getirilmiş olacaktır.

Hakemlerin ve yarışma yöneticilerinin, hangi suçların spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylem kapsamında olduğunu bilmelerinde yarar vardır.

Oyuncunun oyun sırasındaki davranışının kurallara aykırı olduğunu düşünen hakem, bu oyuncuyu o oyunda yenik sayabilecektir. Aynı oyuncunun, devam eden yaptırım uygulamasıyla, bir tur da eşlendirme dışında tutulması doğru bir uygulama olmayacaktır. Uygulamada aynı suçtan iki kez yaptırım uygulanmış olacaktır ki bu doğru değildir. Ancak yenik sayma sonrası oyuncunun davranışlarında olumsuz tablo yoğunlaşırsa, eylemler farklı olduğundan, yeni yaptırımlar uygulanabilecektir. Oyuncunun yarışmadan doğrudan çıkartılmasında aynı mantık aranmamalıdır.

Aktif ve pasif duruş

Yaptırım uygulanırken, belki de ilk kez, burada farklı bir bakış açısıyla yaklaşılacağını belirtmeliyim. Oyuncuların tutumları, yasaklanmış davranışlar karşısında **pasif** veya **aktif duruşuyla** ilişkilendirilecektir. Uygulamada oyuncuların aktif veya pasif duruşlarıyla yaptırımın sınırları belirlenmelidir.

Oyuncuların aktif veya pasif duruşlarını başka sporlarda da görmek olanaklıdır. Basketbolda, oyuncular '*boyalı alanda*' topsuz olarak bulduklarında, pasif oldukları için, '3 saniye' kuralına karşı koymuş sayılmazlar. Dolayısıyla takıma bir yaptırım uygulanmaz. Benzer biçimde, futbolda da akın yapan takımın oyuncularından birinin, kaleciyle arasında karşı takımdan bir oyuncu bulunmuyorsa '*ofsayt*' kuralına karşı koymuştur. Ancak, bu bölgede topsuz biçimde yer alan veya topa yönelmeyen bir oyuncu pasif pozisyonda olacağından ofsayt kuralına karşı koymadığı için takım bir yaptırımla karşılaşmaz.

Oyunu bitmiş bir oyuncu oyun salonunda cep telefonundan kendi oyununu çözümlenmeye çalışıyorsa bu oyuncuya '*pasif duruşta*' diyebiliriz. Pasif de olsa, oyun salonunda yaşanan bu davranış suçtur. Anlaşıyor olsa gerek ki, pasif duruştaki suçlular için alt sınırdan yaptırım uygulanmasına karar vermek daha doğru adım olacaktır.

Yaptırımlar ve Uygulamaları

Oyun hangi boyutta oynanırsa oynansın, oyuncuların karşılaşacağı yasaklar ve bu yasaklar karşısında uygulanacak yaptırımlar vardır. FIDE Satranç Kuralları ve Yarışma Kuralları olası yaptırımları kurallarda belirtir. Yaptırımları uygulayacak olan hakemlerin uygulama becerilerini artıracak adımlara bu bölümde yer verildi.

Satranç, iki kişi arasında oynanan bir oyun olmaktan öteye taşınarak, yarışma boyutunda oynanmaya başlanmışsa, yarışma kurallarıyla belirlenen yaptırımlar da ortaya çıkacaktır. Şüphesiz ki oyunun kuralları içerisinde de oyuncuların karşı karşıya olduğu yaptırımların varlığı unutulmamalıdır.

Çok önemli bir ilkenin, oyuncular, antrenörler, hakemler ve yarışmalarda yer alan diğer bileşenler tarafından sıkıca bilinmesinde yarar vardır. Kurallar, satranç oyununun bir düzen içinde oynanmasını sağlamaya yöneliktir. Düzen bozulduğunda yaptırımlar baş gösterir. Bunu uygulayan hakemler de sadece kuralların emrettiği görevleri yaparlar. Hakemler, yarışma boyutu oluşturulduğunda, satranç taşları ve oyuncular var olduğu için gereklidir.

Hakemler, yaptırım uygulamak için orada olmadıklarını çok iyi bilmelidir!

Sıkça ve hemen her konuda “Bu hareketin cezası nedir?” biçiminde yöneltilen soruya verilecek ilk yanıt “Cezayı daha sonra düşünün.” olmalıdır. Önemli olan kuralın uygulamasının doğru biçimde yerine getirilmesidir.

Yasaklar, yaptırımlar ve uygulamalar

FIDE Satranç Kurallarının maddelerinin pek çoğunun “Böyle olması yasaktır!” “Bu hareket yasaklanmıştır!” gibi tuncelerle bittiği görülür. Davranış yasaklanmışsa yaptırımı da var demektir. Böyle yazılmakla birlikte, hemen ardından yaptırımı yer verilmemesi, yukarıda değinilen ‘önemli ilkenin’ gereğidir. Bununla birlikte, kurallar, hakemlerin, yeterli, adil ve tam olarak tarafsız olduklarını varsaydığından hakemin özgür biçimde karar vermesini ister.

Bazı maddelerin içinde yaptırımı ve o yaptırımın uygulamasına yer verilmektedir. Kurallar metninin son bölümünde, madde 12.9’da, uygulanabilecek yaptırımlar sıralanmıştır. Madde içerisinde açıktan bir yaptırım uygulanması yazılmamışsa, bir yaptırımla ilişkilendirilmemişse, oyuncunun, öncelikle bir güvenlik önlemi olarak öğüt niteliğinde

uyarılması, davranışın devamı durumunda belki bir kez daha uyarılması hakem için en doğru davranış biçimi olacaktır.

Hakem uygulayacağı yaptırımı belirlerken geçerli tutumları göz ardı etmemesi gerekir. Değinilen bu ilke ve tutumları bilerek, oyunun kurallarını oluşturan maddelerdeki yasakları görmek gerekecektir. Buradan sonra maddelerde yer alan yaptırımları yerinde görebilmek için kurallar metninin de açık tutulması önerilir.

Yasaklanmış eylemle uygulanacak yaptırım orantılı güçte olmalıdır

Madde 1.4.1: Rakibin şahına dokunulması yasaklanmıştır. Aksine davranışlara, geçersiz hamle uygulamasıyla yaptırım uygulanır. Ayrıca bu durum satranç etiğine de uygun değildir. Farklı yaptırımlar da peşinden gelebilir.

Madde 3.1: Maddede hiçbir taşın kendisiyle aynı renkte başka bir taşın bulunduğu kareye gidemeyeceğine yer verilmiştir. Ya giderse? Böyle olunca haliyle bir yaptırım uygulanması gereği ortaya çıkacaktır. Geçersiz hamleye hükmedilerek madde 7.5.1 uygulanır. Davranışın başka bir yaptırımı yoktur.

Madde 3.5: Fil, kale ve vezir taşları, hareketleri sırasında, bir taşın üzerinden atlayamaz denilerek kesin bir dille, yasak sözcüğü kullanılmasa da, yasak olduğu anlatılmaktadır. Yasak kapsamında yine geçersiz hamle uygulaması yerine getirilir.

Maddeler 3.8.2.1 ve 3.8.2.2: Rok hareketinin sınırlandırıldığı maddelerdir. Bu sınırlara uygun hamle yapılmamışsa, yine geçersiz hamleye hükmedilir. Sonrasında dokunulan taş kuralında değinildiği gibi hareket edilir.

Madde 3.9.2: Kısaca anlaşılır olabilmesi için, şahın açmaz konumda olduğu durum ve bunun yasaklanmış olduğu anlatılır. Olası açmaz konumun bozulması durumunda yine geçersiz hamle uygulanır.

Madde 3.10.2: Geçersiz hamleyi tanımlar. Geçersiz hamle uygulaması 7.5.5'te ele alınmıştır.

Madde 4.1: Hamlenin tek bir el ile yapılmasını kesin bir yazım diliyle belirlemiştir. Bunu bir öğüt olarak kabul etmemek gerekir. Aksi durum, sonraki maddelerde görülecektir ki, yasaklanmıştır dolayısıyla yaptırımı vardır.

Madde 4.2.1: Yerleri bozulan taşları kimin düzeltme hakkı olduğunu anlatır. Uyarı yoksa oynama amacıyla dokundu kabul edilmesinde bir sakınca yoktur. Hamlede değilken,

oyuncunun, düzeltmek amacıyla bile dokunuyor olması başka bir kural maddesinin (madde 11.5) sınırlarında değerlendirilebilir ve tabii bunun yaptırımını da vardır.

Maddeler 4.3-4.7: Maddeler kapsamındaki hareketlerin yaptırımları, maddelerin ruhuna uygun olarak, dokunmayla ilgili eylemler yerine getirilerek uygulanmalıdır.

Madde 4.7.2: Rok hamlesinin eksik yapıldığı konum ve uygulama ele alınmıştır. Bu geçerli bir rok hamlesi olacaksa kesin olarak rok hamlesi yaptırılırken geçersiz hamle uygulaması da yerine getirilmelidir.

Görüldüğü gibi, açıkça yasak belirtilmese de, oyunun kurallarını belirleyen hemen her maddenin ihlali durumunda bir yaptırımın uygulanması söz konusudur. Yarışma boyutuna geçildiğinde yasaklar daha artacak ve uygulamanın nasıl yapılacağına da yer verilecektir.

Yarışma kuralları içerisinde açıkça yazılarak uygulanması gereken yaptırımların olacağı dikkatten kaçmayacaktır. Hakemin anlayışı ve sezileriyle hareket edeceği bilinerek, çoğu yerde madde 12.9'la ilişkilendirilerek buradaki yaptırımların uygulanacağına değinilir.

Madde 6.2.1: Satranç saatinin kullanılmasının, açık bir yazım diliyle ve kesin olarak, 'durduracaktır', 'çalıştıracaktır' denilerek sadece oyuncunun sorumluluğunda olduğunu belirler. Bununla birlikte, oyuncu saatini durdurmuyorsa, uygulamada başka bir maddeye dikkat etme gereği doğmaktadır. Madde 12.6'da buna değinilir. Madde 6.2.2 ile bir bağ kurulursa, saati durdurmasına izin vermeyen oyuncuya, hakemin anlayışına bağlı olarak, madde 12.9 uyarınca yaptırım uygulanmalıdır.

Maddeler 6.2.3-6.2.4-6.11.4: Oyuncunun saati nasıl kullanacağını düzenler. Yasak davranışlar işaret edilir. Hakemin anlayışına bağlı olarak, yaptırım uygulamadan önce, güvenlik önlemi kapsamında öğüt niteliğinde uyarmanın yararlı olduğu görülür. Oyunculara, gerektiğinde, yasak kapsamında, madde 12.9'da yer alan yaptırımlar uygulanabilecektir.

Madde 6.8 ve bağlı olarak 6.9: Bayrağı düşen oyuncu için uygulanacak yaptırıma madde özünde yer verilmiştir. Kayıp (ayrıcalıklı durum hariç).

Madde 7.1: Tam kuralsızlık durumunu oluşturan eylemler karşısında yapılacak işlemler anlatılır.

Madde 7.2.1: Başlangıç konumu anlatılır. Başlangıç konumunun yanlış dizilmiş olması tam kuralsızlık halidir. Bu biçimde oyuna başlanmışsa, o ana kadar yapılan hamleler yok

sayılarak oyun yeniden oynanacaktır.

Madde 7.2.2: Tam kuralsızlık durumunu düzenler. Tahta ters konulmuşsa, oyun her ne kadar baştan oynanmayacaksa da, oyunun bu biçimiyle devam etmesine izin verilmez. Tahta ters konulduğunda, bazı durumdaki, tam kuralsızlık sayılarak madde 7.2.1'deki gibi davranılabilir.

Madde 7.3: Yine tam kuralsızlık durumudur. Eşlendirmeye aykırı olarak ters renkte oyuna başlanmışsa, bu durumun giderilmesi koşullu olarak ortaya konulmuştur.

Madde 7.4.3: Oyuncunun satranç taşlarıyla ilişkisini düzenlerken yaptırım uygulamasından da söz edilir. Hakemin, olası durumda, örneğin madde 12.9.2'de işaret edilen bir uygulama yapması beklenir.

Madde 7.5.1: Geçersiz hamlenin oluşumunu anlatır.

Madde 7.5.2: En uzak yatayda duran piyon taşından söz edilirken, yaptırımın geçersiz hamle uygulaması olduğuna da yer verilmiştir.

Maddeler 7.5.3 ve 7.5.4: Oyuncunun hamle yapmadan önce saate basmasıyla iki elini kullanarak hamle yapmasını yasaklar. Yaptırımı geçersiz hamle uygulamasındaki gibi olacaktır.

Madde 7.5.5: Pek çok maddede değinilen geçersiz hamle uygulamasının nasıl yapılacağına ve bu kapsamda yaptırımın türüne değinilir. Yaptırım rakibin süresine 2 dakika eklenerek yerine getirilir.

Madde 8.1.1: Yaptığı hamle için, oyuncuya 'yazacaktır' denilerek, her hamlenin tek tek kaydedileceğini belirtir.

Madde 8.1.2: Hamle yapmadan kaydetmenin yasak olduğunu söyler.

Madde 8.1.4: Notasyon kağıdının kullanım amacını tanımlar.

Madde 8.2: Notasyon kağıdının her aşamada görülmesine engel olunamayacağını anlatır.

Hamle yazımını yerine getirmeyen, yazım işlemini geciktiren, hamlesini yapmadan kaydeden, notasyon kağıdını amacı dışında kullanan, yazdıklarının görünmesine izin vermeyen oyuncular, öncelikle, güvenlik önlemi olarak öğüt niteliğinde uyarılmalıdır. Oyuncu bu davranışının devamında belki bir kez daha uyarılmalı, sonrasında madde 12.9 kapsamında bir yaptırım seçilmelidir.

Madde 9.5.3: Tekrarlanmış konum veya 50 hamleye ilişkin savların geçersiz olması

durumunda uygulanacak yaptırım yer alır. Rakibin süresine 2 dakika eklenerek yaptırım uygulanmış olur.

Yaptırımlar doğrudan ilgilinin yüzüne okunmalıdır

11. maddede, 'Oyuncuların Yönetilmesi' başlığıyla, oyuncu davranışlarında görülen uygun olmayan davranışlara uygulanacak yaptırımlar yer alır.

Madde 11.2.3: Oyuncu ve yarışma salonu ilişkisi anlatılır. Yasağa uymayan oyuncuya madde 12.9'a göre bir yaptırım uygulanır. En ağır davranış, oyuncunun oyun sırasında izinsiz olarak oyun alanı dışına çıkmasıdır. Öyleyse yaptırımının da aynı ağırlıkta olması beklenir.

Madde 11.3.1: Maddenin ruhunda, bir anlamda, hile karşısında uygulanabilecek yaptırımı tanımladığı düşüncesi egemendir. Öyleyse, göreceli olarak, madde 12.9.8 veya 12.9.9 en uygun yaptırım olabilecektir. Maddeyle düzenlenen davranışlar, hileye yönelik olmayan başka değerlendirmeler ışığında gözlenirse, 12.9'da yer alan diğer bir yaptırım uygulanabilir.

Madde 11.3.2.1: Elektronik cihaz bulundurma yasağıdır. Kurala karşı duruş olarak kabul edilir. İhlal nesnelere yasağına uymayan oyuncunun oyunu kaybedeceğini, rakibinin kazanacağını belirtmekte yarar vardır.

Madde 11.3.3: Oyuncuların, olası durumda, üstlerinin, çanta ve eşyalarının aranabileceğini hükme bağlamıştır. Çok tartışmalı bir madde olmasına karşın oyuncunun aranmaya karşı koyması durumunda madde 12.9'a göre yaptırım uygulanacağı

yazılmıştır.

Madde 11.5: Oyuncuların rahatı ve huzuru için yapılmış düzenlemedir. Yasağa uymayanlara madde 12.9'a göre yaptırım uygulanmalıdır.

Madde 11.6: Maddeler 11.1-11.5'in ihlali durumunda, madde 12.9'a göre yaptırım uygulanacağı ortaya konulur.

Madde 11.7 ve 11.8: Kurallara mutlak uyulması yönünde önemli bir yer tutar. Uygulanacak yaptırım maddelerin özünde anılarak yerini bulmuştur.

Madde 12.3: Hakemin, uygun davranmayan oyuncular için yaptırım uygulayacağı belirtilir. Davranışın uygun olup olmadığına hakem özgür iradesiyle karar verecek, eyleme uyan yaptırımı da uygulayacaktır. Burada bir istisnanın tanınmadığını, 'verecektir', 'uygulayacaktır' kesin sözcüklerinin ortaya koyduğu gözlenmelidir.

Madde 12.8: Hakemin izni olmadan, hiç kimsenin, oyun alanında ya da yakınında bir cihaz kullanamayacağına değinilmektedir. 'Kullanamaz' denilmesiyle aksinin açıkça yasak olduğu anlatılmaktadır. Madde 12.9'a göre uygulanacak yaptırımın düzeyini hakem belirleyecektir.

Madde 12.9: Baştan bu yana değinilen yaptırımlar sıralanmıştır. Buradaki sıranın 'artan şiddette' olduğu gözlenmelidir.

Ek-A.4.1.2: Başlangıç konumuna aykırı veya tahtanın ters konularak oyuna başlanması durumu tam kuralsız bir durum olmasına karşın A.4.1'e göre koşullu olarak uygulanmaktadır.

Uygulama biçimi nasıl olmalı?

- Yaptırımlar, başhakem ve yetkilendirilmiş hakemler tarafından uygulanır.
- Yaptırımlar doğrudan ilgilinin yüzüne okunmalıdır. İlgilinin olmadığı bir anda ve bilgisi yokken bir yaptırım uygulanmaz.
- Yaptırım uygulanacak kişilerin ve uygulanacak yaptırımın diğer katılımcılara duyurulmasının bir gereği yoktur ve bu doğru da değildir.
- Hakemin, sakin ve güven verici biçimde seslenerek uygulamayı tamamlaması beklenir.
- Öğüt niteliğinde uymakla, madde 12.9.1 kapsamında yaptırım uygulamanın aynı şey olmadığı bilinmelidir.
- Madde 12.9.4 uygulanırken de dikkatli olmak gerekecektir. Masada 'mat' olmuş bir oyuncunun, başka bir nedene dayalı olarak, puanını artırmak doğru değildir.

- Uygulanan yaptırımların kimlere, ne zaman, hangi madde kapsamında yapıldığı gibi bilgiler raporlaştırılır.

Oyuncunun hatalı davranışı karşısında bir tur için eşlendirmeye almadan yarışmadan uzaklaştırmayla, yarışmadan tamamen çıkarma yaptırımının uygulanması gereği doğabilir. Bu durumda yaptırımın, oyuncunun davranışının çeşidiyle dayandığı ihlal maddelerinin de yer aldığı yazılı bir bildirimle uygulanması önerilir. Oyuncunun yüzüne okunmadan veya yazılı olarak bildirilmeden eşlendirme veya yarışma dışında bırakılan oyuncu sert davranışlar gösterebilir. Bu kez başka yaptırımların da uygulama durumunun doğabileceği unutulmamalıdır.

Oyuncular hangi aşamalarda yarışma dışında bırakılabilir?

- Oyuncu geçerli bir nedene dayanmadan, bir oyuna gelmeyerek kaybederse yarışmadan çıkarılır.
- Geçerli bir nedene dayanmadan, son turda oynamadan kaybeden oyuncu da yarışmadan çıkarılır.
- Bireysel ve takım yarışmalarında yer alan bir oyuncu, birinci turdan önce de yarışmadan çıkarılabilir.
- Bir oyuncu, son tur oynandıktan sonra da hakem tarafından yarışmadan çıkarılabilir.
- Ödül töreni sonrasında da bir oyuncu yarışmadan çıkarılabilir.
- Yarışmanın hangi aşamasında olursa olsun, kişilerden veya iletişim cihazlarından yardım alarak yarıştığı veya doping yaptığı saptanan oyuncu yarışmadan çıkarılır.
- Madde 11.3.2.2 uyarınca ihlal nesnelere yasağına uymadığı için hakem tarafından kayıp verilen oyuncunun, bu davranışı aynı yarışmada bir kez daha sergilemesi durumunda, yarışmadan çıkarılması beklenir.

Satranç sporunda yer alan bileşenlerin, spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylemleri nedeniyle, disiplin hukuku yönünden de yargılanması gerekecektir. Hazırlanacak rapor doğrultusunda uygulanacak yaptırım Disiplin Kurulu tarafından takdir edilir.

Yaptırımlarda Uygulanacak Sıra

Satranç etkinliklerinde, özellikle oyunculara uygulanacak yaptırımların uygulama sırası konusunda kafa karışıklığı oluşmamalıdır. Oyunculara uygulanacak yaptırımlar kurallarda belirtilmiştir. Kural maddesi 12.9'a göre hakem çeşitli yaptırımları gerektiğinde uygulayabilecektir. Böyle olmakla birlikte, maddede belirtilen yaptırımların yazıldığı sırayla uygulanacağı anlayışına kapılmamak gerekir.

Uygulamada kafa karışıklığı oluşursa kural maddesinin dili ve ruhu doğru anlaşılmadığından kaynaklanır. Kuralları doğru anlayarak doğru uygulamak için önce tek tek, tane tane okumak gerekir.

Yaptırım uygulamaya karar verilirken, ortaya çıkan somut durum karşısında bazı temel ilkeler gözetilir

Kuralın dili

“12.9: Options available to the arbiter concerning penalties...”

“12.9: Hakemin verebileceği ceza seçenekleri şunlardır...”

Madde bu sözcüklerle başlıyor. Dikkat edilirse sunulanların birer seçenek olduğu açıkça belirtiliyor. Kuralın diline böyle bakınca, hemencecik, hakemin kural maddesinde yer verilenlerden istediği birini seçerek yaptırım uygulayabileceğini anlamak olanaklıdır. Seçeneklerin artan şiddette ele alınarak yazılmış olması uygulamada bu sıraya dikkat edileceği izlenimini doğurmamalıdır.

Kurallarda yasak olduğu belirlenmiş somut bir durumu suç saymak doğru bir yaklaşımdır. Hakem, yaptırım uygulamaya karar verirken, ortaya çıkan somut durum karşısında bazı temel ilkeleri gözetmek durumundadır. Bundan ayrı olarak üç önemli tutumun geçerliğini de aramalıdır. Kararda önemli yer tutan ‘Yerindelik, Orantılı Güç’ ve ‘Yeterlik’ tutumlarını anımsamak doğru olacaktır.

Yaptığı hamleyi tek tek kaydetmeyi unutan, kaydetmede geciken oyuncuya bir yaptırım uygulanabilir. Buna hükmedilmesi durumunda 'karar yerindedir' diyebiliriz. Ancak, doğrudan o oyunu kayıp sayan bir yaptırım uygulandığında suç ile yaptırım ilişkisinde 'orantılı güç' yoktur diyebiliriz. Yasaklı eylemle uygulanacak yaptırımın orantısız olması durumunda gereksiz tartışmalar ve itirazlar oluşacaktır ki sonrasında, belki de, uygulayacak başka yaptırımlar aranacaktır. Öyleyse, benzer durumda, doğrudan yaptırım uygulamak yerine hakemin bir güvenlik önlemi olarak, öğüt vermek gibi, orantılı bir güç oluşturması en doğru yaklaşım olacaktır.

Spor ahlakına ve disiplinine aykırı olay ve eylemleri nedeniyle bir oyuncu yarışmadan doğrudan çıkarılırsa, eylemin ayrıca bir disiplin suçu oluşturup oluşturmadığına karar vermek gerekecektir. Eğer böyleyse uygulanan yaptırım 'yeterli' olmayabilir. Disiplin hukuku ele alınarak da yargılanması istendiğinde yeterlik yönünden gelişen tutum da yerine getirilmiş olacaktır.

Hakem, temel ilkeler ve tutumları gözeterek takdir hakkını kullanır

Bunları anımsadıktan sonra hakemin, suç unsuru oluşturan eyleme göre, orantılı güçte bir seçim yaparak uygulamayı yerine getireceği daha net ortaya konulmuş olacaktır. Anımsatılan temel ilkeler ve tutumlar karşısında bu, hakemin 'takdir hakkıdır.'

Ancak bir ayrıntıyı dikkatten kaçırmamak gerekir. Suç unsuru oluşturan bir davranış nedeniyle bir yaptırım uygulamaya hükmeden hakemin, oyuncunun aynı davranışı

sergilemeye devam etmesi karşısında, öncekinden daha artan şiddette bir yaptırım uygulaması beklenir. Örneğin: Yaptığı hamleyi tek tek kaydetmeyi unutan oyuncuya hakem, hamlesini tek tek yazmasını, bir güvenlik önlemi olarak, birkaç kez 'öğütleyebilir'. Bu bir yaptırım değildir. Oyuncunun bu davranışı sürdürmesi

durumunda, hakem bu kez madde 12.9'a göre yaptırım olarak 'uyarı' seçeneğini uyguladığında, öğüt vermenin dışına çıkmış olacaktır. Oyuncunun aynı davranışı sürdürmesi durumunda hakemin oyuncunun 'kalan süresini azaltarak', ola ki sonrasında

da 'o oyunda yenik sayarak' yaptırım uygulaması anlaşılır bir tutumdur. Yaptırımların sıralı uygulamasından söz edilirken bu, başka bir durumu anlatır.

Hakem oyuncunun suç unsuru oluşturan bir davranış nedeniyle zamanını azaltırken, sonrasında başka bir suç unsuru oluşturan davranışı nedeniyle de doğrudan yarışmadan çıkarabilecektir.

Aynı zamanda işlenen ve birden çok yaptırımı gerektiren eylemlere ayrı ayrı yaptırım uygulanır. Buna 'cezada sıralama' denir ki hakemlerin oyun sırasında uyguladıkları yaptırımlar çoğu kez buna benzer. Yaptırımı uygularken önce ağırlaştırıcı nedenler, sonra hafifletici nedenler dikkate alınır.

Hakemin yaptırım uygulamalarına oluşturulan örneklerin hepsinde, temel yaptırım ilke ve tutumlarına uyarak, takdir hakkını kullandığını görmek olanaklıdır.

Önemli

Madde 12.9'da yazan yaptırımlardan ayrı olarak, yarışma kuralları kapsamında, diğer kural maddeleri içinde de uygulanacak yaptırımların ele alındığı bilinir. 'Kurala muhalefet' olarak adlandırılabilen bu davranışlar karşısında, kuralın dilinde hükmedilen yaptırımlar hakemin takdir hakkı dışındadır. Hakem maddede yazan yaptırım neyse onu uygulamak durumundadır. Orantılı güç veya yeterlik gibi bir tutum sorgulaması yapamayacaktır.

***“Evrensel bir ilke:
Kusursuz suç ve
ceza olmaz!”***

**DİSİPLİN HUKUKU ve
YAPTIRIM STRATEJİSİ**